

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

Faktory ovlivňující vztah dítěte k nerezidentnímu rodiči po rozvodu
Bakalářská práce
Obor studia: Sociální práce

Autor: Alžběta Gaja
Vedoucí práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala sama a všechny zdroje jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne.

Podpis

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu Mgr. Martinu Fafejtovi, Ph.D. za trpělivost, odborné vedení a cenné rady při psaní této práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině za nekonečnou trpělivost a podporu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	<i>Alžběta Gaja</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	<i>Sociální práce</i>
Obor obhajoby práce:	<i>Sociální práce</i>
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Faktory ovlivňující vztah dítěte k nerezidentnímu rodiči po rozvodu
Anotace práce:	V bakalářské práci se zabývám dětmi a jejich vztahem k nerezidentnímu rodiči po rozvodu. Teoretická část popisuje základní pojmy jako rozvod, formy porozvodové péče a faktory ovlivňující vztah dítěte k nerezidentnímu rodiči po rozvodu. V části výzkumné se zabývám analýzou kvalitativního výzkumu, ve kterém respondenti hodnotí retrospektivně faktory, které ovlivňovali jejich vztah k nerezidentnímu rodiči.
Klíčová slova:	Děti, rozvod, nerezidentní rodič, porozvodová péče
Title of Thesis:	Factors affecting the relationship between child and non-residential parent after divorce
Annotation:	In my bachelor thesis I focus on children and their relationship to a non – residential parent after divorce. The theoretical part describes basic concepts such as divorce, forms of post-divorce care and factors influencing the child's relationship with a non-resident parent after divorce. In the research part, I deal with the analysis of qualitative research, in which respondents retrospectively judge the factors that influenced their relationship with a non-residential parent.
Keywords:	Child, divorce, non-residential parent, post-divorce care
Počet příloh:	1

Rozsah práce:	49 stran
----------------------	----------

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	RODINA	8
2.1	CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY SOUČASNÉ RODINY	9
3	ROZVOD	10
3.1	HISTORIE A ZÁKONY O ROZVODU	10
3.2	FÁZE ROZVODU	11
3.3	PŘÍČINY ROZVODU	12
3.4	NÁSLEDKY ROZVODOVÉ SITUACE	12
3.5	DĚTI A ROZVOD	13
3.6	DOPADY ROZVODU NA DÍTĚ	14
3.7	POSTAVENÍ DÍTĚTE V ROZVODU	15
4	FORMY PÉČE PO ROZVODU	17
4.1	SPOLEČNÁ PÉČE	18
4.2	STRÍDAVÁ PÉČE.....	19
4.3	VÝLUČNÁ PÉČE	20
4.3.1	<i>Děti ve výhradní péči matky</i>	21
4.3.2	<i>Děti ve výhradní péči otce</i>	23
5	FAKTORY PODPORUJÍCÍ POZITIVNÍ VZTAH K NEREZIDENTNÍMU RODIČI	26
5.1	DOSTATEČNÝ KONTAKT S OBĚMA RODIČI	26
5.2	KOOPERACE MEZI RODIČI	26
5.3	DOBŘE VÝCHOVNÉ METODY.....	27
5.4	MALÉ MNOŽSTVÍ ZMĚN	27
5.5	SPOLEČENSKÁ PODPORA PRO RODINU	27
5.5.1	<i>Prarodiče</i>	28
5.6	VĚK DÍTĚTE.....	29
6	METODOLOGIE	31
6.1	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
6.2	VÝZKUMNÁ STRATEGIE.....	33
6.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	33
6.4	ETIKA VÝZKUMU.....	35
6.5	METODA SBĚRU DAT	35
7	ANALÝZA VÝZKUMU	37
7.1	KATEGORIE Č. 1 – OKOLNOSTI ROZVODU	38
7.2	KATEGORIE Č. 2 – FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZTAH K NEREZIDENTNÍMU RODIČI.....	39
7.3	KATEGORIE Č. 3 – VÝVOJ	41
8	DISKUZE	43
9	ZÁVĚR	46
10	REFERENČNÍ SEZNAM	47
11	PŘÍLOHA	49

1 ÚVOD

Rozvod je v naší společnosti již běžnou věcí, a proto pokud se člověk sám nesetká s rozvodem u sebe či svých rodičů, zřejmě se s ním setkal alespoň u někoho ze svého blízkého okolí. Nejzranitelnějšími v procesu rozvodu se stávají nezletilé děti, o které se často rodiče přetahují u soudu a snaží se je získat do své péče. V České republice je stále více využívána péče výlučná, proto jsem se rozhodla tuto práci zaměřit na vztah dítěte k rodiči do jehož péče nebylo svěřeno.

Cílem mé práce je zjistit, které faktory vnímají lidé, kteří si v dětství prošli rozvodem rodičů jako důležité v jejich vztahu k nerezidentnímu rodiči.

Práce je rozdělena na dvě části, a to část teoretickou a empirickou. V části teoretické nejdříve krátce popíšu rodinu a její funkce, protože úzce souvisí s tím, o co děti alespoň částečně v rozvodovém řízení přicházejí. V další kapitole se budu zabývat právním ukotvením, historií rozvodu, jeho možnými příčinami a dopady. Poté se budu zabývat rozvodem včetně jeho dopadu na dítě. Dále představím možné formy péče po rozvodu a v poslední části teoretického celku se zaměřím na popis faktorů, které ovlivňují vztah dítěte k nerezidentnímu rodiči. V části empirické poté představím metodologii výzkumu, výzkumné otázky, strategii výzkumu i samotnou analýzu dat, které jsem získala během rozhovorů.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Rodina

Abychom si mohli definovat rozvod, první definujeme rodinu a její základní funkce. Na výraz rodina bychom mohli najít skutečně velkou škálu definicí. Například psychologický slovník definuje rodinu takto: „*rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“ (Hartl a Hartlová, 2000). Rodina je považována za základní a nejstarší jednotku naší společnosti. Průběhem dějin prochází mnoha změnami co se týče významu, velikosti či postavení ve společnosti.

Mezi funkce rodiny patří biologická funkce, která má za úkol reprodukci a přežití druhu. Dále také funkce sociologická, která slouží jako primární skupina pro rozvoj vazeb a interpersonální komunikace a s tím spojena funkce výchovná (Hintnaus, 1998). Mezi další patří také ekonomicky zabezpečovací a emocionální. Ta dává členům pocit důvěry a bezpečí (Dunovský, 1986). Zatímco některé funkce nemohou být rozvodem narušeny, jako například funkce biologická, pokud již před rozvodem manželský pár děti má, tak například funkce výchovná, ekonomicky zabezpečovací a emocionální mohou být v rozvodovém procesu silně narušeny.

Dělení rodiny můžeme najít skutečně velké množství, proto jsem pro tuto práci vybrala taková dělení, která jsou důležitá pro další náplň této práce. Mezi úplně základní dělení patří dělení na rodinu nukleární, která zahrnuje rodiče a jejich potomky (ať již pokrevní nebo osvojené) a rodinu širší (zahrnuje babičky, tetičky a další) (Hartl a Hartlová, 2000). Z jiného dělení bychom mohli mluvit o rodině úplné a neúplné, kde z jakéhokoliv důvodu chybí jeden z rodičů. Dále můžeme v literatuře najít dělení rodiny na tradiční a rodinu moderní (současnou) (Možný, 2008). Definice tradiční a moderní rodiny bychom našli znovu několik set různých, avšak nám postačí

základní rozdělení, že tradiční rodina byla tvořena obvykle domluvenými sňatky, které měly za úkol především zajistit rodinu majetkově. Naopak u rodiny moderní již jsou sňatky tvořeny na základě romantický citů a majetkové poměry nejsou zcela důležité (Možný, 2008).

2.1 Charakteristické znaky současné rodiny

V knize Aplikovaná sociální psychologie se zabývá autor znaky charakteristickými pro moderní rodinu. Pro účel této práce jsem vybrala ty, které mají co dočinění s vyšším počtem rozvodů. Mezi ty patří: zaměření na zájem jednotlivce, omezení celkového času stráveného partnery mezi sebou, i rodiči s dětmi jako následek celkového životního stylu a celospolečenské tolerance vůči rozvodům, také značné usnadnění rozvodů (Výrost a Slaměník, 1998). Ty ovšem mohou být považovány již za zastaralé, i když svůj podíl na stoupajícím trendu rozvodu jistě mají. Dudová a Hastrmanová (2007) uvádí, že mezi faktory ovlivňující křehkost současné instituce manželství patří především ideologie všeprostopující lásky. To znamená, že láska se stala podmínkou pro zachování vztahu, a pokud jeden z partnerů již lásku ke svému protějšku necítí, anebo ji cítí k někomu dalšímu, je vztah ohrožen a nejčastěji i opuštěn. Jako další návazný důvod uvádějí, že investice do vztahu nejsou od žen a mužů na stejné úrovni. Stále se očekává, že ženy budou do vztahu investovat mnohem více času, emocí a práce, ať již o domácnost jako takovou, nebo o děti či manžela. Nesmíme ovšem opomínat, že se najde dost mužů, kteří by se rádi podíleli větší měrou na chodu domácnosti a péči o děti, ale tento jejich postoj je často konfrontován s nelibostí ze strany manželky, širšího příbuzenstva či dokonce zaměstnavatele (Fafejta in Švaříčková-Slabáková, 2012)

3 Rozvod

3.1 Historie a zákony o rozvodu

Rozvod je jediným možným způsobem, jak právně ukončit manželský svazek. Zákonné zakotvení můžeme najít v Zákonu o rodině, kde zní takto: *„Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, bere při tom v úvahu příčiny rozvodu manželství“* (§24, zákon o rodině č. 210/1998 Sb.). Pokud mají manželé nezletilé děti, nelze provést rozvod manželství do té doby, než je rozhodnuto o úpravě poměrů pro péči o nezletilé děti pro dobu po rozvodu. To soud vydá v řízení podle §176 občanského soudního řádu (§25, zákon o rodině č. 210/1998 Sb.).

Na území České republiky je možno takto učinit od roku 1950. Od tohoto roku do roku 2014 se podle Českého statistického úřadu nechalo rozvést 33% manželství. Avšak musíme vzít v potaz, že je tento fakt ovlivněn tím, že hned po uzákonění bylo rozvedeno zhruba 1 manželství z 10, ale tento trend má stoupající charakter („O rozvodech v Česku“, 2020). V dnešní době se stal rozvod více než běžnou věcí. V roce 2018 bylo rozvedeno 24,1 tisíc manželství a uzavřeno 54 500 sňatků, to činí rozvodovost více než 44%, z tohoto počtu bylo 14,1 tisíc rodin rozvedeno s nezletilými dětmi (Pohyb obyvatelstva, 2019), což je více než 58% rozvedených rodin s dětmi závislými na rodičích. Tento údaj ovšem ztrácí na své výpovědní hodnotě tím, že přibývá nesezdaných soužití, které nemáme jak statisticky sledovat, ale pro děti má rozpad takového vztahu obvykle stejné důsledky jako rozvod, protože děti tím ztrácejí bezpečnost a stabilitu, kterou pro ně vztah či manželství jejich rodičů představuje.

3.2 Fáze rozvodu

„Rozvést se znamená projít jednak institucionalizovanými kroky právního rozvodu a jednak individuálním vnitřním procesem psychorozvodu. Oba procesy se obvykle jen částečně časově překrývají“ (Poupětová, 2009). Tímto výrokem bychom mohli chápat rozvod jako dva různé procesy, které jsou od sebe neoddělitelné a musí oba proběhnout. Právním rozvodem rozumíme všechny kroky zaměřené na vnější situaci oddělení manželů, mezi tyto kroky patří oddělené bydlení, rozdělení společného majetku a úpravu péče o děti po rozvodu. Tato část je jasně časově ohraničená, na rozdíl od psychorozvodu, který je neméně důležitý, ale jeho časová náročnost je značně individuální. V psychorozvodu, nebo také emočním rozvodu se musí každý jedinec vypořádat s psychickými procesy, které doprovází rozvod a s jeho důsledky (Poupětová, 2009).

Matoušek a kol. (2005) popisují rozvod ve třech částech, které se odehrávají před i po samotném rozvodu. První fázi nazývají období ambivalence. V této fázi dochází mezi manželi k častějším hádkám bez zájmu se na řešení domluvit, či dojít ke kompromisu, manželé se sobě navzájem vyhýbají a nespolupracují. V této fázi se obvykle manželé rozhodují, jestli má cenu ve vztahu pokračovat či nikoliv. Jako druhou fázi uvádí samotné podání žádosti o rozvod a proces rozvodu. Poslední fázi je doba po rozvodu, kde obvykle dochází k psychickým reakcím, kterých může být celá škála. Mezi ty nejčastější patří: pocity beznaděje, zoufalství, bezmoci, vzteku, výčitek vůči vlastní osobě i osobě již bývalého partnera a pochybností či na druhé straně pocity úlevy a svobody. Po odeznění těchto pocitů se člověk dostává do stavu nové adaptace a smířením se se situací a možností navázání nového vztahu.

3.3 Příčiny rozvodu

Příčin a důvodů rozvodů je zcela jistě velké množství a není možné jednoznačně určit jeden hlavní, obvykle se bude jednat o kombinaci mnoha faktorů. Během manželství se mění postoj k partnerovi a jeho hodnocení, zatímco na začátku vztahu jsou viděny pouze partnerovi pozitivní vlastnosti, ty negativní jsou přehlíženy, a to se s postupem času mění. V době manželské krize jsou naopak negativní vlastnosti a problémy nafukovány (Vágnerová, 2007). V knize Děti a rodiče v rozvodu se dělí příčiny na obecné a v rovině osobního prožitku. Do těch obecných je například řazeno změna postavení ženy ve společnosti, a také společenská tolerance rozvodů. Mezi příčiny v rovině osobního prožitku je poté zařazeno třeba nesmyslnost v pokračování vztahu, nespokojenost se současným partnerem, a nebo že nový partner se zdá být vhodnějším (Matoušek, 2015). Mezi další možné příčiny řadí Smith (2004) nerovnoměrné rozložení moci mezi manžely, špatné vzorce přinášející si do vztahu z dětství, neshody v rodičovské výchově, nebo také strach z partnera a neschopnost komunikace.

3.4 Následky rozvodové situace

Rozvodová situace je náročná pro všechny zúčastněné, i když situace, které předchází před rozvodem mohou být mnohem tíživější a nepříjemnější a rozvod je již pouze takovým nepříjemným závěrem. Pozornost by měla být zaměřena na děti, protože pro ně představuje hrozbu jakýkoliv konflikt mezi rodiči a rozvod je jedním z těch nejzávažnějších. Jedná se o konflikt lidí, kteří jsou nejdůležitější v jejich životě (Matoušek, 2015). Tento konflikt má na děti dvě roviny dopadu, přímou a nepřímou. Mezi přímé ovlivnění patří u dětí vyvolání stresu, strachu a úzkosti. Nepřímým ovlivněním se rozumí třeba zhoršení rodičovských schopností, protože i když si to

rodiče neuvědomují, velká část jejich pozornosti se obrátí právě na rozvod a také může dojít ke zhoršení vztahu mezi rodiči a dětmi. (Emery a O'Donohue in Matoušek, 2015). To ovšem nemusí nastat v každé rozvodové situaci, vždy záleží na mnoha faktorech a individualitě všech zúčastněných, jak každého z rodičů, tak i jejich dětí.

3.5 Děti a rozvod

Každé dítě prožívá rozvod jiným způsobem podle své povahy, ale taky podle toho, jaká situace v rodině byla a je, jak rodiče přistoupí k vysvětlení toho, co se kolem nich teď odehrává. Děti byly zvyklé na určitou stabilitu domova (ať již byla jakákoliv) a tak je teď narušena (Coloroso, 2008). Mnoho autorů zabývajících se problematikou rozvodu a jeho působení na děti se obvykle shoduje na tom, že je rozvod pro děti stresující až traumatická událost, ovšem Plaňava (in Pavlát, 2012) má za to, že tomu tak není a pro děti nemusí být takováto zkušenost traumatická ani příliš stresující, dokonce studie, kterou provedli Heinicke, Guthrie a Ruth (in Pavlát, 2012) mluví o tom, že děti, které žily ve velmi konfliktních manželstvích mohou z rozvodu naopak profitovat. Shodu ovšem všichni nacházejí na tom, že se tato zkušenost rozvodu dříve či později projeví na chování, a to nejrůznějšími způsoby. Například, že děti z rozvedených rodin mají větší tendence k tomu být ke všemu skeptičtější a věci bagatelizovat, také mají skeptické názory ohledně dlouhodobých vztahů. To potvrzuje i Eastova studie (in Pavlát, 2012), která dochází k závěru, že rozvod vyvolává u dětí stres, který si nemusí v danou chvíli uvědomovat, avšak vyvolává sekvenci negativních událostí, které přecházejí až do dospělého věku a proto je potřeba vyjít vstříc specifickým potřebám dětí a negativní důsledky co nejvíce minimalizovat. Plaňava (2000) ve své knize píše o tom, že definovat děti z rozvedených rodin jako navždy ovlivněné tímto faktem, jak v rovině osobní, tak v oblasti vztahů, je zbytečné

nálepkování, které jim příliš nepomáhá. Uznává, že rozvod je pro děti těžký a obvykle znamená zklamání a ztrátu, přičemž nejvíce je ovlivněn pocit bezpečí a jistoty. Dodává, že to, zda budou mít důsledky rozvodu na dítě vratný či nevratný charakter, je zdaleka nejvíce ovlivněno především okolnostmi rozvodu.

Wallerstein (1990) definoval šest úkolů, před které děti rozvod rodičů staví. Jsou to: 1. řešit sebeobviňování a pochopit důvody, proč došlo k rozdělení rodiny, 2. překonat pocit ztráty, 3. přijmout trvalost rozvodu, 4. překonat hněv, 5. návrat k běžným úkolům a vývoji mezi vrstevníky a ve škole, 6. získat naději a víru v budoucnost.

3.6 Dopady rozvodu na dítě

Rodina by měla pro děti být místem bezpečí, lásky a péče, jak se říká bezpečný přístav. Avšak ne všechny děti mají tuto zkušenost. Pro mnohé může být rodina místem nesouladu, napětí, hádek a strachu. Proto může být pro mnohé rozvod pozitivní zkušeností jak pro děti, tak i pro jejich rodiče. Ale i přes to, že je v konečném důsledku pro všechny zúčastněné vlastně něčím pozitivním, i tak sebou rozvod přináší mnoho problémů a následků (Hammond, 2010). To, jaké dopady bude mít rozpad rodiny na dítě záleží na věku, vyspělosti a pohlaví dítěte, stejně tak jako na vyspělosti a postavení se k tomuto problému rodiči (Coloroso, 2008). Dopady bychom mohly dělit do tří kategorií, a to obecné dopady, dopady v rovině sociální a v rovině emoční, ty jsou ovšem velmi úzce propojeny. Mezi obecné problémy bychom mohli zařadit například ovlivnění školního prospěchu, ke kterému často v tomto období dochází. Obvykle se děti ve škole zhorší z důvodu naštvání, zoufalství, zaměřením své pozornosti na situaci doma a pocitu ztráty pevné půdy pod nohama (Coloroso, 2008). Často si této změny v prospěchu žáka všimne i učitel, ten může dítěti sloužit jako opora ve vhodné situaci.

Svou roli zde samozřejmě hrají i spolužáci, ti mohou buďto situaci ještě zhoršit, pokud se začnou spolužákovi vysmívat, a nebo se mu naopak stanou psychickou oporou (Špaňhelová, 2010). Je ovšem potřeba si uvědomit, že často se mnohé problémy objevují již před rozvodem, protože konflikty a napětí v domácnosti se objevují i před nadcházejícím rozvodem a bylo by nesmyslné tvrdit, že tato situace v domácnosti nemá na dítě žádné dopady a všechny se objeví až při či případně po rozvodu (Pavlát, 2012).

3.7 Postavení dítěte v rozvodu

Můžeme najít hned několik variant postavení dítěte v rozvodovém řízení. První variantou je, když rodiče pomohou svému dítěti projít rozvodem, a tak zmírní jeho dopady tím, že dítě o všem informují a vysvětlí. Dále dítěti vysvětlí, že ho mají stále oba rádi a rozhodně nemůže za rozvod a osvětlí mu, jak bude následně probíhat jejich stýkání. Dítě není zatahováno do konfliktů mezi rodiči a není u nich ani přítomno. Rodiče i nadále v nepřítomnosti druhého nemluví o svém bývalém partnerovi hanlivě a nepomlouvají ho. Takto vypadá ideální situace při rozvodu pro děti. Poté jsou zde ty horší varianty postavení dítěte v rozvodové situaci. Jedna z takových je, když se dítě stane nástrojem pomsty. V tomto případě je dítě proti druhému rodiči popuzováno, v kontaktu s ním je mu bráněno a pokud k němu dojde, tak se pak popuzující rodič k dítěti chová jakoby něco provedlo. V extrémních případech dochází k syndromu zavržení rodiče. Dále může být dítě využíváno jako stéblo poslední naděje. V tomto případě se rodič, který není s rozvodem smířený neustále snaží s druhým spojit ve snaze řešit problémy kolem dítěte, které ani nemusí být skutečné a tím se vrátit do přízně bývalého partnera. V další situaci je dítě využíváno jako prostředník mezi rodiči, kteří si po něm posílají vzkazy a také zjišťují informace o tom druhém. Velmi

často se stává, že této situace začne dítě zneužívat ve svůj prospěch a sděluje vzkazy mezi rodiči jen v takové míře jaké se to hodí jemu samotnému. Mnohdy rodiče povýší dítě do role svého partnera a řeší s ním své problémy. Poslední variantou je zanedbávání, kdy se rodiče stanou natolik zahlceni svými problémy a o dítě zcela ztrácejí zájem (Matoušek, 2005).

4 Formy péče po rozvodu

Porozvodovou péčí o dítě bychom mohli definovat jako uspořádání rodinných vazeb mezi dítětem a rodiči, které nastává po rozvodu manželského páru. Názory na to, jaká forma péče je tou nejlepší a nejvhodnější se v průběhu let měnil. Zhruba do 19.století byly děti vždy svěřovány do péče otce, protože byl považován za právoplatného ochránce svých dětí a měl finanční prostředky k jejich péči. S tím ovšem souviselo to, že žena v té době neměla prakticky žádná práva. Až poté ve století 19. se začala projevovat změna ve svěřování dětí po rozvodu pouze otci. Vzniklo něco, co se zakořenilo s názvem „presumpce útlého věku“ a to říkalo, že děti do věku 5 let by měly být svěřeny do péče matky, protože mají specifické potřeby, které umí lépe naplnit matka. Tato směrnice měla být ovšem pouze dočasná a děti po dosažení věku, který byl považován za vhodný, se měly navrátit do péče otce. Nejdříve se jednalo o hranici 5 let, ta byla ovšem postupně zvyšována na 7 let a dále. Tato směrnice se ukázala jako zcela unikátní, protože připouštěla domněnku, že porozvodové uspořádání není jedno univerzálně vhodné a mělo podpořit větší individualitu při rozhodování. Avšak nakonec se převrátila pouze do druhého extrému, od svěřování dětí pouze do péče otce ke svěřování do péče matky. Významně této změně pomohl také fakt, že v roce 1900 poprvé požadoval soud finanční podporu svých dětí po otci, i když nebyly v jeho péči (Warshak, 1996). Začalo se předpokládat, že matka má nenahraditelnou roli v životě dítěte, a tak byly děti téměř bezvýhradně větší část minulého století svěřovány právě do její péče. A otec měl tento fakt pouze přijmout a respektovat jej. Ovšem zhruba od poloviny 70. let minulého století, se tento názor, že je matka vždy lepší a vhodnější rodič začal považovat za sexistický. Na konci 70. let a na počátku let 80. se ve světě rozrůstala popularita péče společné (na našem území se tato tendence objevila až okolo let 90.) (Matoušek, 2015). Později to bylo v českém

zákoně definováno takto: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*“ (§26, zákon o rodině č. 210/1998). Důležité je v tomto zákoně vypíchnout právě pasáž, kde se hovoří o zájmu dítěte. Z toho vyplývá, že je důležité respektovat potřeby dítěte, nikoliv rodičů. Také zákon zcela schválně nepoužívá názvy matka, otec, aby bylo jasno, že není upřednostněno žádné pohlaví a před zákonem si jsou oba rodiče rovni. Při rozhodování o porozvodové péči o nezletilé dítě by měl mít soudce vždy na paměti, že ani jeden z rodičů nemá přednostní právo na dítě (Matoušek, 2015). Bylo by přínosné, pokud by si tento fakt uvědomovali i rodiče a sami jednali v zájmu dítěte, ne svém vlastním. Ten se může lišit v tom ohledu, že rodič může chtít dítě do své péče i z jiných důvodů jako je blahobyt jeho potomka, například aby neutrpěl jeho obraz jako člověka pro okolní svět. Takovýchto důvodů, které nejsou v nejlepším zájmu dítěte, ale rodiče se najde celá škála. (Matoušek, 2015) Do roku 1998 byla možná pouze výlučná péče jednoho z rodičů, až po novele zákona o rodině byly přijaty dvě nové alternativy, a to péče společná a střídavá.

4.1 Společná péče

Další možností je péče společná. S touto formou po rozvodové péče musí oba rodiče souhlasit, nemůže být někomu vnučována. Výhodou pro rodiče je, že ani u jednoho nedochází k omezení rodičovské odpovědnosti jak v základní péči a rozhodování, ani k časové diskriminaci jednoho z rodičů. Tato možnost je však spíše utopií než reálnou praxí porozvodové péče, ale počet takto uspořádaných rodin po rozvodu každým rokem nepatrně roste. Vyžaduje totiž po rodičích značnou vyspělost, spolupráci a koordinovanost ve formě péče o dítě, především u dětí nižšího věku

(zhruba než dokončí základní školní docházku) (Matoušek, 2015). Případy kdy se ke společné péči přistupuje jsou spíše ojedinělé, avšak přistupuje se k této úpravě poměrů vztahů po rozvodu především v případě, že zůstávají rodiče bydlet ve společné domácnosti (to ovšem není podmínkou pro udělení společné péče, pouze jeden z faktorů, který může napomoci k rozhodnutí o této úpravě porozvodových vztahů), domluva mezi bývalými partnery je skutečně tak dobrá, že jsou schopni se domluvit na péči zcela sami bez zásahu soudu, nebo pokud jsou děti již ve věku velmi blízkému plnoletosti a prakticky veškerou péči o sebe zvládají sami a rodiče jsou schopni domluvit se na vyživovací povinnosti. Najdou se i názory ze stran psychologů, že pokud se nebyli rodiče schopni domluvit v době manželství, které proto skončilo rozvodem, nebudou ani teď schopni takové míry kooperace, aby byla společná péče úspěšná (Warshak, 1996). Na druhou stranu tato forma péče rodiče nutí ke společné domluvě, a to je dobré pro děti jak o tom budu mluvit o pár kapitol dále.

4.2 Střídavá péče

Další možností je péče střídavá. To znamená, že se dítě střídá mezi domácnostmi matky a otce podle předem stanoveného časového rozmezí, to není stanoveno zákonem, a tak se přistupuje k přání rodičů a dítěte (nejčastěji po týdnu, může být určeno i jinak) (Matoušek, 2015). Touto úpravou (podobně jako u péče společné) naplňujeme pro dítě jeho potřebu pro styk s oběma rodiči rovnoměrně (Mertin, 2015). To je výhodou pro dítě, protože neztrácí žádný z rodičovských vzorů a také pro rodiče, protože si mohou lépe vyvážit péči o dítě, stejně tak svůj pracovní a soukromý život. Náročné jsou především začátky střídavé péče, protože se rodiče i dítě dostávají do zcela nového režimu. Pro dítě se může stát problematickým, než si zvykne každý týden (či na jakou dobu je domluvená střídavá péče) sbalit všechny věci co v týdnu

následujícím bude potřebovat, i když především u mladších dětí by měla být tato povinnost na rodičích. Řešením je samozřejmě pořídit 2 šatníky ke každému rodiči i učebnice a potřeby do školy ke každému, na což jsou školy obvykle v dnešní době připraveny a po domluvě nemají problém zapůjčit sadu učebnic navíc (Špaňhelová, 2010).

4.3 Výlučná péče

V Česku je stále více využívána péče výlučná, i když každým rokem pomalu přibývá počet společné/střídavé péče na úkor výlučné. Což znamená, že je dítě svěřeno pouze do péče jednoho z rodičů. Druhý rodič tím ovšem nepozbývá rodičovské odpovědnosti, s výjimkou osobní péče a vykonávání běžných rozhodnutí o dítěti (tím je myšleno například co bude dítě snídat, jak se obleče atd). Což si velmi často neuvědomuje jak rodič, do jehož péče bylo dítě svěřeno, tak i rodič, který výlučnou péči nemá. Zůstává mu i právo na styk s dítětem, který je buď na dohodě rodičů a pakliže rodiče nejsou schopni se dohodnout, je tento kontakt upraven soudně (Matoušek, 2015). Problematickým se u péče výlučné může stát především to, že mají rodiče potřebu děti „vyhrát“. Tím se často prohlubuje konflikt mezi rodiči a často dochází k popouzení a programování dětí proti jednomu či druhému z rodičů. To může v některých případech vyústit až k syndromu zavržení rodiče (Matoušek, 2015).

Další nevýhodou této formy péče je, že ať je dítě svěřeno do péče matky či otce, je poznamenáno nejzávažnějším důsledkem rozvodu, a to ztrátou plnohodnotného vztahu s druhým rodičem. Dítě ve výlučné péči vnímá výchovu pouze od jednoho rodiče a druhý plní jen funkci, která by se dala nazvat animátor volnočasových aktivit. Tím se pečující rodič dostává do nepříjemné situace, protože na něm je řešení všech nepříjemností a druhý se velmi často stává tím oblíbenějším,

protože nemusí řešit nepříjemné věci jako je učení do školy, shánění školních pomůcek a podobně, a k tomu ještě svoji vlastní práci. To poté může způsobovat zbytečný stres a napětí (Špaňhelová, 2010). Také pro rodiče, který dítě ve své péči nemá není tato situace žádný med. Ztrácí kontakt se svým dítětem a postupně se tak vytrácí i skutečné pouto mezi nimi. Což může v některých případech vést k omezení až postupnému přerušování kontaktu, protože se nerezidentní rodič začne cítit jako někdo navíc (Warshak, 1996). Také podle toho, do čí výchovy je dítě svěřeno může postrádat mužský či ženský vzor, což může způsobovat problémy jak pro dívky, tak chlapce (Špaňhelová, 2010).

V této formě péče neustále dochází k jakési diskriminaci na straně otců, i přes to, že tato diskriminace nemá žádné opodstatnění. Bylo zjištěno, že *„Psychické zdraví průměrného dítěte z výhradní péče otce bylo srovnatelné s průměrným dítětem z výhradní péče matky. Jako skupina neměly děti ve výhradní péči otce ani více, ani méně problémů než děti ve výhradní péči matky“ (Warshak, 1996).*

4.3.1 Děti ve výhradní péči matky

Protože se stále v 8 z 10 případech svěrují děti do výhradní péče matky a je proto i více popsána v literatuře, rozhodla jsem se tuto kapitolu zaměřit právě na děti v péči matky, avšak myslím, že ve většině případů by tyto dopady platily i pokud by byly děti ve výhradní péči otce.

Ve své knize *Revoluce porozvodové péče* uvádí Warshak (1996) různé dopady na děti, pokud jsou svěřeny do výhradní péče matky. Budu v této kapitole vycházet z této knihy, pokud neuvedu jinak. Zaměříme se především na dlouhodobé problémy vycházející z této oblasti. První z nich je oblast sebeúcty u dítěte. Ta se u dítěte vytváří především pokud je vztah rodičů k dítěti vnímavý, vřelý a s dostatkem pozitivní

pozornosti. Ta může být právě po rozvodu nedostatkem. Matka s dítětem ve výhradní péči má na starosti nejen svou práci, ale i všechnu práci spojenou s domácností a péčí o dítě. Také může být narušena její psychika vlivem rozvodu, a obzvláště malé děti nechápou proč je maminka smutná, a tak si to vykládají jako svoji chybu a tím již jejich sebeúcta klesá. Proto je důležité, aby matka našla co nejdříve svou ztracenou rovnováhu. Také je velmi důležité, aby byl otec konzistentní s dodržováním styku a udržováním vztahu se svým dítětem a matka by neměla tento styk jakkoliv narušovat či zamezovat, naopak by jej měla podporovat a dítě na něj patřičně připravit. Pokud se opakovaně stává, že si otec dorazí vyzvednout dítě pozdě či styk úplně zruší, může si dítě opět vykládat tato pochybení jako své vlastní chyby, které by se nestávaly, pokud by bylo lepší. To platí i v případě, že matka styk neumožní, ale před dítětem svaluje vinu na otce.

Dalším bodem je maskulinita u chlapců. Výzkumy hovoří jasně v tom, že pokud nemá chlapec častý kontakt se svým otcem a ideálně by ho měl vidět i při jeho práci, jsou si takový chlapci nejistí ve své maskulinitě.

Problematické se mohou stát i intimní vztahy v pozdějším věku. Především u dívek, kde otec z jakéhokoliv důvodu nefunguje, dochází ke zvýšenému riziku, že se dcera bude potýkat s obavami a pochybnostmi o své atraktivitě a ceně jako partnerky. Ze studie dr. Hetheringtona (in Warshak, 1996) se ukazuje, že dívky, kde nebyl v dětství přítomný otec se častěji vdávají v mladším věku a dost často již těhotné, jejich partneři mívají nižší vzdělání a častěji negativní postoje ke svým ženám a potomkům ve srovnání s manželi žen, které vyrostly v úplné rodině. Druhá studie od dr. Wallerstein a dr. Kelly (in Warshak, 1996) znovu potvrzuje, že dívky ve výhradní péči matek mají v intimních vztazích komplikace, nejčastěji strach z ublížení, opuštění a zrady. Z toho dochází k závěru, že je-li narušen vztah otec – dcera odmítnutím, zůstává jí tato optika

na vztah k mužům i do celého života. Stejně tak i chlapci mají problémy v oblasti vztahů. Jsou častěji sami a neschopni udržet trvalé vztahy, právě z důvodu nedůvěry. Pro dívky je také mnohem těžší pozdější odpoutání od matky. Otec v tomto hraje svou roli jako určitý most a pomáhá jí najít svou vlastní nezávislost, pokud otec chybí obvykle se této úloze v adolescenci buď vyhýbají tím, že odmítají opustit bezpečí a jistoty domova, a nebo naopak dokazují svou nezávislost neobvykle velkou a nezdravou rebelií.

Bez ohledu na pohlaví také děti ztrácejí vzor toho, jak řešit konflikty, avšak to mohou rodiče svým dětem modelovat i po rozvodu. Při rozdílném názoru ve výchově dítěte mohou svou diskuzi provádět před dětmi (pakliže probíhá v klidu, bez zbytečných emocí a křiku, taková komunikace by byla spíš na škodu) a tím dětem ukazovat, že i přesto, že spolu již nežijí se mohou na věcech dohodnout.

Děti se v krátké době po rozvodu obvykle potýkají s výraznými problémy v oblasti chování, u dívek se tyto problémy obvykle do 2 let od rozvodu opět vytratí, avšak u chlapců velmi často přetrvávají i po více než 6 letech od rozvodu (Hethering, Coxová, Cox in Warshak, 1996). Větší množství studií potvrdilo spojitost mezi nepřítomností otce při výchově chlapců a jejich ranou delikvencí.

4.3.2 Děti ve výhradní péči otce

Dost často se zdá divné, že otec žádá o svěření dítěte do péče. Obvykle se lidem v hlavě objeví dvě základní otázky, a to: Co je špatně s matkou?, Z jakých důvodů chce děti otec?, a pokud odpověď na otázku první je, že matka je v pořádku, tak nějak automaticky se předpokládá, že otec žádá děti do péče z nějakých postranních nečestných důvodů. Ano, to sice může být u některých jedinců pravda, avšak nemělo

by se to brát automaticky u všech, obzvláště pokud předpokládáme, že všechny matky žádají své děti do péče jen s těmi nejlepšími úmysly. Skutečně můžeme narazit na otce, kteří své děti chtějí z různých důvodů, mezi kterými se na prvních místech neobjevuje skutečná láska ke svým dětem a zájem o jejich nejlepší možný prospěch.

Warshak (1996) rozdělil tyto otce do 8 různých kategorií. První je vyjednávač a vyžírka. Takovýto otec se sice tváří, že chce děti do péče, ale ve skutečnosti chce mít na vrh nad svojí bývalou partnerkou během soudních tahanic a mít takzvané eso v rukávu. Dalším typem je zastrašovač a citově závislý. Tento typ mužů si rozvod vůbec nepřeje a doufá, že pokud matka než přijít o děti, raději zůstane v manželství. Další je pomstychtivec a narcista, který se chce své bývalé ženě mstít, a to právě přes děti. Další dva typy sice nechtějí děti použít proti nikomu dalšímu, avšak jejich úmysly také nejsou pro dobro dětí. Jsou to otec vykupitel a osamělý. Zatím co vykupitel chce péčí o děti zmírnit pocit viny z rozvodu, osamělý otec chce děti, aby vyplnily prázdnotu jeho dní. Sám autor uvádí, že tyto typy jsou vyhraněné a pravděpodobně nenajdeme v normálním životě pouze tyto pohnutky, ve skutečnosti bývají motivy smíšené a mnohem složitější. Stejně tak jsou otcové s těmito scestnými motivy v menšině oproti těm, kteří žádají své děti do péče z důvodu skutečné lásky ke svým dětem a nechtějí s nimi ztratit kontakt a vztah, to je ale neochrání před problémy, které výhradní péče otce přináší obzvláště z důvodu toho, že to stále není v naší kultuře obvyklý stav. Mezi takovéto problémy může patřit ne příliš vstřícný postoj zaměstnavatele. Matky mají obvykle mnohem větší pochopení, pokud musí zůstat se svými nemocnými dětmi doma a nebo nejsou ochotné pracovat přes čas, u otců na toto bývá nahlíženo jako na nežádoucí a nevhodné. Ostatní problémy jsou velmi podobné jako u matek samoživitelek, může mezi ně patřit velká vytíženost, finanční problémy, omezení společenského života, stres a další. Otcové s dětmi v péči se musí

především potýkat s předsudky, jakoby bez manželky ztráceli svoje kompetence k tomu být dobrým rodičem (Warshak, 1996).

5 Faktory podporující pozitivní vztah k nerezidentnímu rodiči

5.1 Dostatečný kontakt s oběma rodiči

Rodič, který má dítě ve své péči by měl dítě podporovat ke kontaktu s druhým rodičem, ať již osobním nebo telefonickým. Rezidentní rodič by si měl uvědomit přínos kontaktu s druhým rodičem a překonat své osobní neshody s ním. Především při předávání dětí by se měli vyvarovat řešení i sebemenších hádek, ty mohou dětem způsobovat zbytečný stres a nepohodu (Warshak, 1996).

5.2 Kooperace mezi rodiči

V zájmu svých dětí by se měli rodiče snažit co nejvíce spolupracovat na jejich výchově tak, aby byla konzistentní a neměnila se podle toho, jestli je dítě zrovna u rodiče rezidentního či nerezidentního. Pokud dítě vnímá, že je zájem rodičů stále společný na jeho výchově cítí bezpečí a podporu (Warshak, 1996). Autoři nazývají takovouto kooperaci mezi rodiči mnoha různými názvy, Deutch zvolil termín „sdílené rodičovství“ (shared parenting), Floyd a Zmich „rodičovské partnerství“ (parenting partnership), A Weissman a Cohen „rodičovskou aliancí“ (parent alliance), avšak všechny tyto termíny mohou být obecně definovány jako způsob, kterým rodiče pracují společně ve své rodičovské roli (in Egeren a Hawkins, 2004). Weissman a Cohen (in Abidin a Brunner, 1991) popisují 4 body, ze kterých by se mělo skládat správné spolurodičovství. Bod první: oba rodiče mají zájem o dítě, bod druhý: oba rodiče si váží zapojení druhého rodiče do zájmů dítěte, bod třetí: oba rodiče respektují úsudek toho druhého, bod čtvrtý: rodiče mají zájem na tom mezi sebou komunikovat. Van Egeren a Hawkins (2004) se zabývají strukturou spolurodičovství (kdo, kdy, kde), v otázce kdo, se snaží, aby definice nebyla ovlivněna tím zda je

rodičovský pár heterosexuální či homosexuální, sezdáný či nesezdáný, nebo již rozvedený, a proto se shodují na tom, že na spolurodičovství se podílí dva jedinci, kteří společnou domluvou nebo sociálními normami mají zodpovědnost za prosperitu určitého dítěte.

5.3 Dobré výchovné metody

Tento bod se netýká jen dětí z rozvedených rodin, ale i z těch úplných. Aby děti dobře prospívaly je k tomu potřeba mimo jiné i správná výchova. Psychologové radí vychovávat děti takzvaným autoritativním rodičovstvím. To má tři základní složky: vřelost, pevnost a důslednost. Takovýto typ rodičovství je citlivé a pozorné k dětským potřebám, avšak stanovuje jasné hranice a meze (Warshak, 1996).

5.4 Malé množství změn

Pro dobré prospívání po rozvodu je pro děti důležité, aby pocítily rozvod co nejméně, a s tím souvisí, aby nemusely procházet velkým množstvím změn. Nejvhodnější je, pokud zůstávají oba rodiče ve stejném městě, případně velmi blízko, aby nebyl kontakt s druhým rodičem narušen mimo jiné i jeho místní nedostupností. Také děti rozvod lépe zvládají, pokud nemusí měnit školu a s tím i své přátele, kteří mohou sloužit jako opora v této náročné životní situaci (Warshak, 1996).

5.5 Společenská podpora pro rodinu

Celá rodina může pozitivně čerpat podporu ze svého okolí, pokud to je tomu příznivě nakloněno. Rodič s výhradní péčí nejlépe čerpá podporu od rodiče nerezidentního, ať je to pomoc finanční či podpora při řešení konfliktů s dětmi. To je nejlepší pro prospěch celé rozvrácené rodiny, ale musí být rodiče schopni kooperace.

Dále je podporu možno čerpat u prarodičů, dalších členů rozšířené rodiny, přátel a děti třeba i u svých učitelů. Proto je vhodné na změnu rodinných poměrů učitele upozornit a ti mohou být dalším pilířem opory v této nelehké situaci (Warshak, 1996).

5.5.1 Prarodiče

Důležitým aspektem u rozvodu rodičů mohou hrát pro děti prarodiče. Tím, že děti přišly o svůj bezpečný přístav doma, kde je najednou všechno jinak (stěhování, jiný režim způsoben přítomností pouze jednoho z rodičů apod.), mohou jim tento přechod velmi usnadnit tím, že u babičky s dědou je svět stále v pořádku a vše funguje stále stejně a tím děti získávají ztracený pocit stability. Stejně tak mohou děti získat úspěšný vzor pro dlouhodobý, úspěšný vztah. Důležité ovšem je, aby domácnost u prarodičů byla nestranná a před dětmi nebyly zas a znova vytahovány problémy rozvodu. Domácnost u prarodičů by měla sloužit jako oáza klidu a pochopení, nikoliv znovu vyvolávat bouři emocí, kterou si děti prochází (Warshak, 1996). Stejný názor na pozitivní přínos prarodičů pro děti během rozvodu sdílí i Berger a Gravillon (2011). Jejich domov může pro děti, obzvláště v bolestivém období jako je rozvod, sloužit jako místo klidu, odpočinku a pochopení. Stejně tak podtrhují důraz pro zachování nestrannosti, i přes to, že to může pro ně jako pro rodiče složité, avšak kvůli svým vnoučatům by měli zachovat chladnou hlavu a odstup a nenechat se zatahovat do sporů. Nevýhodou se ovšem stává, že velmi často při výhradní péči ztrácejí děti kontakt s prarodiči od nerezidentního rodiče. To je ovšem nešťastné pro všechny, děti tím ztrácejí další možnou oporu do života, prarodiče tím přicházejí o vnoučata a rezidentní rodič třeba o další možnou pomoc s výchovou i jinými problémy v životě (Berger a Gravillon, 2011).

5.6 Věk dítěte

Každé dítě prožívá rozvod svých rodičů jinak, závisí to na mnoha faktorech, jak jsme se již zabývali dříve v této práci, jedním z dalších faktorů je věk dítěte při rozvodu.

Mohlo by se zdát, že dítě v prenatálním období ještě nemůže být ovlivněno rozvodem svých rodičů, avšak opak je pravdou, a protože dítě sdílí prostředí se svou matkou ovlivňuje jej i její prožívání a především stres, proto je důležité, aby byla matka po dobu těhotenství co nejvíce v klidu. I u dítěte v novorozeneckém

a kojeneckém věku by se mohlo zdát, že není schopno vnímat co se kolem něj děje, a proto ho rozvodová situace nemůže příliš ovlivnit, avšak dítě v tomto věku je velmi citlivé na atmosféru ve svém okolí a vnímá, jestli pečující osoba je klidná a vyrovnaná, nebo naopak rozrušená a plačtivá. Dítě na tuto změnu v chování svých rodičů může reagovat například tím, že bude více plačtivé, bude špatně spát a podobně. Pro děti v tomto věku je nejlepší pomocí pokud se i přes rozvod rodiče střídají v péči a v jeho přítomnosti jsou rodiče v klidu a nedohadují se mezi sebou (Špaňhelová, 2010).

Děti v batolecím a předškolním věku reagují obvykle podobným způsobem a tím je strach z neznáma a smutek z rozpadající se rodiny. Často si rodiče myslí, že dítě ještě není schopno pochopit co se děje, a proto své dítě příliš neinformují o situaci co se v rodině odehrává, to je ovšem chyba, protože si děti mohou vytvářet své vlastní domněnky a špatné závěry, především proto, že fantazie je v tomto věku velmi bujná. O to stejné se jedná i v mladším školním věku s tím rozdílem, že jsou děti již mnohem více rozumově vyspělé a schopné celou situaci pochopit. Častou reakcí může být regrese neboli návrat k dřívějším vývojovým obdobím (Špaňhelová, 2010).

Období dospívání bývá náročnou zkouškou pro děti i jejich rodiče i bez probíhajícího rozvodu, děti v tomto období bývají ke svým rodičům i sobě přehnaně

kritické a prožívají něco jako rozpolcení osobnosti, kde velká část chce již být samostatná od svých rodičů, avšak na jejich pomoci jsou stále závislí jak materiálně, tak emočně. Rozvod může tuto rozpolcenost ještě prohloubit (Špaňhelová, 2010).

I když v každém vývojovém období může prožívat dítě rozvod trochu rozdílným způsobem, který je závislý na tom, jakým vývojem právě prochází, je pro všechny společná jedna věc a to, aby se jim tato situace usnadnila je potřeba dobrá komunikace ze strany rodičů o probíhající situaci, a také ujištění o tom, že jsou stále milovány oběma rodiči nezávisle na tom, jaký vztah je mezi nimi.

EMPIRICKÁ ČÁST

Na teoretickou část navazuje část praktická, která by měla přinést nové poznatky ze zkoumané oblasti. Teoretická část slouží především k prohloubení informací, aby čtenáři porozuměli zkoumání a závěrům části empirické.

6 Metodologie

Výzkum v rámci mé bakalářské práce byl realizován jako kvalitativní šetření. V této části postupně popíšu cíl výzkumu, výzkumné otázky, výzkumný soubor a metodu, kterou jsem využila při sběru dat.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem mého výzkumu je zjištění, které faktory ovlivňují vztah s nerezidentním rodičem po rozvodu, snažila jsem se zaměřit především na ty faktory, které tento vztah ovlivňují pozitivně. Výzkum je veden s respondenty, kteří si v dětském věku prošli rozvodem, ale dnes jsou již dospělí a hodnotí tyto události retrospektivně, takže již nejsou jejich odpovědi tolik ovlivněny emocemi, protože od tohoto životního období uběhla delší doba. Hodnocení bude samozřejmě subjektivní, protože se v něm promítají osobní pocity, které jsou mimo jiné ovlivněny osobností respondenta. Cílem bylo mimo jiné zjistit také jak se případně vztah mezi dítětem a nerezidentním rodičem vyvíjel v průběhu času, jestli byl vztah neustále stejný, lepší či horší. K naplnění výzkumných cílů mi napomohli výzkumné otázky, přičemž jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku a z té vyplívající dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumnou otázku jsem položila následovně: *Jaké faktory ovlivňují vztah respondenta k nerezidentnímu rodiči?*

Z toho jsem si vyčlenila další dílčí výzkumné otázky z důvodu prohloubení vhledu do problematiky. K dílčím výzkumným otázkám jsem si stanovila alespoň základní osnovu, kterou jsem se při rozhovorech snažila dodržet.

1. Jaké byly okolnosti rozvodu rodičů? Jakým způsobem byl respondent zasvěcen?

- Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?
- Jak ti byl rozvod rodičů oznámen? Bylo ti vysvětleno proč a co se bude dít do budoucna?
- Jak ses v té době cítila?
- Dostal si možnost vyjádřit své přání ohledně porozvodové péče? Bylo k tomu přihlédnuto?
- Vnímá si veliké změny ve svém životě? (mimo to, že jeden rodič odchází?)

2. Které faktory ovlivňují vztah k nerezidentnímu rodiči?

- Jak častý kontakt si měl/máš s nerezidentním rodičem?
- Jak se chová rezidentní rodič, když mluvíš/přijdeš od nerezidentního rodiče?
- Komunikují mezi sebou rodiče? Domlouvají se spolu na důležitých věcech?
- Co běžně děláte s nerezidentním rodičem?
- Cítil jsi, že se na nerezidentního rodiče můžeš obrátit s něčím důležitým?
- Hráli nějakou roli prarodiče? Byli ti podporou?

3. Jak se vztah mezi nimi vyvíjel?

- Jak vnímáš vztah s nerezidentním rodičem po odstupu času?
- Jaký faktor vnímáš, že sehrál největší roli ve vašem vztahu?

6.2 Výzkumná strategie

Protože je cílem mého výzkumného šetření zjistit, které faktory ovlivňují vztah mezi dítětem a nerezidentním rodičem z retrospektivního pohledu dítěte, vybrala jsem si metodu kvalitativní. Švaříček a Šedřová (2007) tuto metodu definují následovně: *„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“*

Miovský (2006) vyvozuje tuto definici: *„Kvalitativní přístup je přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání. Pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných psychologických fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“*

6.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek jsem vybírala metodou příležitostného výběru částečně kombinovaného s metodou záměrného výběru. Metoda příležitostného výběru je ve své podstatě velmi jednoduchá a využívá principu využití příležitosti k realizaci výzkumu. V mém případě jsem obvykle na místech s větším počtem lidí, kde jsem se vyskytovala, začala mluvit o tom jaký výzkum provádím a jaké lidi k němu potřebuji. Z těch jsem poté metodou záměrného výběru vybrala ty, kteří vyhovovali

mým podmínkám (Miovský, 2006). Jelikož jsou mou cílovou skupinou dospělí lidé, kteří si prošli rozvodem rodičů v dětském věku, nebylo příliš obtížné sehnat potřebný počet respondentů, protože jsou rozvody rozšířeným fenoménem dnešní doby.

Každý z účastníků výzkumu byl poučen o průběhu výzkumu, jeho dobrovolnosti a anonymitě. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepsány a po dokončení analýzy smazány. Všichni účastníci podepsali informovaný souhlas, který je k nahlédnutí v přílohách.

Komunikační partneři v mém výzkumu jsou lidé ve věku 20-30 let, kteří jak jsem již zmiňovala si v době do 18 let pošli rozvodem rodičů. Také jsem se snažila vybrat zástupce obou pohlaví, abych mohla zkoumat i to, zda i tento faktor nějak ovlivňuje výsledky výzkumu. Před samotným výzkumným šetřením jsem si stanovila, že se pokusím oslovit 10 respondentů. Skutečně se mi povedlo provést 7 rozhovorů, z toho 5 bylo s ženami a 2 s muži. Tři zbylé rozhovory, které jsem plánovala se neuskutečnily z důvodu pandemické situace, možnost provést rozhovory přes videohovor nebyla respondentům příjemná, a proto svou účast ve výzkumu raději zrušili. Skutečná jména nejsou samozřejmě ve výzkumu použita, a tak jsem pro respondenty využila písmene R pro ženy a M pro muže a k tomu vždy přiřazeno pořadové číslo.

Tabulka 1 Přehled respondentů

Respondent	Věk v době rozvodu	Věk v době výzkumu	Svěřen do péče
R1	14 let	20 let	matky
R2	12 let	22 let	matky
R3	17 let	20 let	matky

R4	13 let	24 let	matky
R5	10 let	24 let	matky
M1	14 let	27 let	matky
M2	10 let	26 let	matky

6.4 Etika výzkumu

Ve výzkumné části se výzkumník dostává k informacím a údajům, které jsou pro respondenty důvěrné, proto mohou mnozí vyjadřovat obavu o zachování anonymity, a také si pokládat otázku, proč zrovna oni by se měli účastnit takového výzkumu a tím částečně odhalovat své nitro. Proto považuji za důležité seznámit všechny respondenty s cílem a možným přínosem takovéto práce, a také je plně ujistit o anonymitě a diskrétním zacházení s osobními údaji. Důvěra je pro tento typ výzkumu velmi podstatným aspektem, proto považuji za důležité navázat s respondentem dobrý vztah a možnost poznat výzkumníka i po lidské stránce (Švaříček a Šedová, 2007). Aby byla důvěra stvrzena i písemně, byl před každým rozhovorem účastník výzkumu seznámen se všemi pravidly a byl podepsán informovaný souhlas.

6.5 Metoda sběru dat

Jako metodu pro získávání dat jsem si zvolila polostrukturované rozhovory, u kterých se stanoví okruhy otázek, na které se budu ptát, avšak jejich pořadí a přesné znění je možno měnit a kombinovat pro maximalizování výtěžnosti těchto rozhovorů. Je doporučeno používat doplňkové otázky, které mají přiblížit co přesně danou odpověď participant myslel (Miovský, 2006).

Rozhovory probíhaly v únoru, březnu a dubnu roku 2021. Výběr místa pro uskutečnění rozhovoru jsem nechala na respondentovi, ale z části jsme byli limitováni současnou epidemiologickou situací, a tak některé rozhovory byly provedeny pomocí videohovorů a zbytek obvykle ve venkovním prostředí. Všechny rozhovory proběhly bez přítomnosti cizích lidí, aby byla zajištěna anonymita a pocit důvěry u respondenta.

Na začátku byli všichni komunikační partneři poučeni o průběhu a o tom, že bude rozhovor nahráván na diktafon, následně přepsán a poté nahrávku smažu a u přepisu se již nikde nebude vyskytovat pravé jméno. Po ústním souhlasu a podepsání psané formy informovaného souhlasu probíhal samotný rozhovor. Délka rozhovorů byla v rozmezí 20-35 minut. Měla jsem připravenou osnovu otázek, tak abych nezapomněla na žádnou z částí, kterou potřebuji k naplnění cílů práce, ale otázky jsem různě kombinovala a doplňovala. Snažila jsem se dbát na doptávání, tak abych skutečně porozuměla sdělení respondenta. Na konci rozhovoru jsem se respondenta vždy zeptala, jestli by chtěl ještě něco dodat či případně jestli má nějaké otázky on/ona.

7 Analýza výzkumu

Jako metodu zpracování a analýzy dat jsem si vybrala otevřené kódování, které popisují Švaříček a Šedřová (2007) jako všestranný a účinný nástroj. Otevřené kódování je hojně využívaná metoda analýzy dat v kvalitativních studiích díky své jednoduchosti.

Nejprve jsem postupovala, že jsem si všechny rozhovory doslovně přepsala s tím, že jsem se snažila zaznamenat i podstatné neverbální projevy (jako například lehký úsměv, delší pauza a podobně), které mohou být mnohdy stejně důležité, jako sdělení verbální. Ty jsem poté začala analyzovat a u toho jsem přišla, že je pro mě příjemnější, pokud mám všechny rozhovory utříděny do jednoho souboru, tedy tak, že mám pod jednou otázkou vždy odpovědi všech respondentů. Odpovědi jsem si vždy označila příslušným označením respondenta a číslem řádku na straně. Miovský (2006) píše o tom, že proces systemizace dat může být obměňován, doplňován či rozšiřován. Přepsaný rozhovor se dále dělí na určité jednotky, kterými může být pouze slovo nebo i celá věta. Zvoleným jednotkám se poté připíše tzv. kódy, které by měly odpovídat výzkumné otázce.

Pro správné odhalení významu sdělení jsem si pomáhala otázkami typu „Co tím chtěl asi respondent říct?“, „Má tato odpověď nějaký skrytý význam?“. Takto jsem si texty několikrát prošla, než jsem dospěla k závěrům analýzy. Kódování jsem si zaznamenávala ručně. Pojmy, které mi vznikly kódováním, jsem poté utřídila do kategorií a výsledky zpracovala pomocí techniky nazývané „výklad karet“. Postup u „výkladu karet“ je následující: nejprve se vezme seznam kategorizovaných kódů, a ty se uspořádají do obrazce či linky tak, že výsledný text se stává převyprávěním obsahu všech kategorií (Švaříček a Šedřová, 2007).

7.1 Kategorie č. 1 – okolnosti rozvodu

Do této kategorie jsem zařadila vše, co mi během kódování spadalo pod okolnosti rozvodu, jako je například situace před rozvodem, jak byl dětem rozvod oznámen, a také bezprostřední pocity dětí v této době. Prakticky ve všech případech byla pro děti situace před rozvodem horší, jak v době po něm a většina respondentů doufala, že rozvod přijde, a tím se uklidní tíživá situace v rodině, i přes to, že rozpad rodiny jako takové si nepřáli. Téměř shodně všichni vypověděli, že si především přáli mít doma zase klid. „*Asi tak 3 roky před rozvodem se hodně hádali a pak už to bylo hodně vyhrocené. Já jsem celkem ořodovala za to, aby se s ním mamka už rozvedla.*“ (R3, 7-9) „*Já jsem chtěla, aby už byl doma klid, takže nevím no, bylo to takové nepříjemné třeba, že se často hádali a mamka pak brečela a my jsme s bráchou moc nevěděli co se děje.*“ (R1, 27-28) Co se týče oznámení rozvodu ze strany rodičů, pouze ve 2 případech to udělali rodiče spolu a byli ochotni zodpovědět dětem i jejich případné dotazy ohledně budoucnosti. V dalším jednom případě oznámili rozvod dítěti sice oba rodiče, ale odděleně, pravděpodobně protože společně by se nevyvarovali zbytečných hádek. Jak sama uvedla respondentka R4: „*Řekli mi to oba dva, ale oni už se spolu tak asi 2 roky před tím nebavili, takže nebylo možné, že bychom si spolu třeba sedli všichni ke stolu.*“ (R4, 175-176) Ve třech případech se to respondenti dozvěděli alespoň od jednoho z rodičů. A v jednom případě bylo respondentce pouze oznámeno, že se má nachystat, že se budou s mámou stěhovat. Na otázku, jestli věděla o tom, co se bude v jejich rodině dít odpověděla následovně: „*No věděla jsem, že se něco děje, protože jsem inteligentní, ale nikdo mi nic neřekl..... až pak, že se budeme s mamkou stěhovat a tat'ka zůstává tam.*“ (R1, 10-12) Věk byl u všech respondentů v době rozvodu různý, ale ukázalo se, že čím mladší v době rozvodu byli, tím víc se báli vyjádřit svůj vlastní názor na probíhající situaci a své pocity ohledně ní. Stejně tak

pokud o sobě rodiče mluvili špatně, nebo na sebe nadávali v nepřítomnosti druhého, bylo to všem respondentům nepříjemné, ale odvahu říct k tomu svůj názor našli pouze ti, co byli starší, nebo až do tohoto věku dospěli. „*No dřív jsem si moc netroufal k tomu něco říct a jen jsem to tak přešel, teď už bych řekl, že toho má nechat.*“ (M2, 300-302)

7.2 Kategorie č. 2 – faktory ovlivňující vztah k nerezidentnímu rodiči

Do této kategorie jsem zahrнула vše, co se týkalo vztahu respondentů a nerezidentního rodiče po rozvodu. Do toho jsem zahrнула otázky především na komunikaci a kontakt mezi respondentem a nerezidentním rodičem, ale také na komunikaci mezi rodiči navzájem a rezidentním rodičem a respondentem ohledně rodiče nerezidentního. Také jsem pod tuto kategorii zařadila otázku na prarodiče, jestli hráli v rozvodu nějakou roli například jako podpora či naopak situaci zhoršovali.

Na otázku, jak by popsali svůj vztah k nerezidentnímu rodiči jsem od všech dostala shodnou odpověď a to „dobrý“, ovšem když jsme začali rozebírat skutečné charakteristiky jejich vztahu ty se značně lišili u každého z respondentů. U těch respondentů, kteří svůj vztah hodnotili jako ne příliš osobní již před rozvodem, obvykle nebyla žádná lítost nad ztrátou každodenního kontaktu. Například R3: „*Ono je to od toho rozvodu skoro stejné, že se moc nevidáme. Jako ne že bychom se nebavili nebo tak, my máme celkem dobrý vztah si myslím, ale prostě nemáme tu potřebu.*“ (R3, 56-58) Za to u respondentky, která svůj vztah s nerezidentním rodičem před rozvodem hodnotila jako velmi dobrý a důvěrný se několikrát v rozhovoru zmínila o tom, že jí to velmi chybí a mrzí ji tato ztráta i po letech. „*My jsme měli s tatškou hodně dobrý vztah. Třeba před spaním jsme měli takové určité rituály anebo když jsem nemohla spát, tak jsem za ním chodila a najednou tam jako ... nebyl no*“ (R1, 44-46) a taky „*Mně to*

bylo hlavně líto s tatškou, protože jsme vždycky měli dobrý vztah a najednou na něj byla mamka naštvaná a házela na něj všechnu špínu a tatka o mamce nikdy nic špatného neřekl.“ (R1, 30-31) S tím také souvisí míra kontaktu s nerezidentním rodičem. U respondentů, kteří komunikovali se svým rodičem alespoň jednou týdně byla větší spokojenost s jejich vzájemným vztahem než u těch, kde byl kontakt nepravidelný v míře asi jednou za měsíc.

Pokud prarodiče sloužili jako opora svým vnoučatům již v době před rozvodem, a to v jakýchkoliv životních situacích, obvykle i po rozvodu zvládli zachovat klid a sloužit jako oáza klidu. O té píše jako o podporujícím faktoru i Warshak (1996). *„Od mamky jsme byli zvyklí hodně bývat s babičkou, že nás hlídala a tak. A po rozvodu se na tom nic nezměnilo, o tátovi nic špatného neříkala, spíš se nám to snažila vysvětlit co se stalo a tak“ (R5, 238-239).* *„Jo k babičce s dědou chodím do teď rád pro ten pocit, že je svět v pořádku. U nich doma to prostě vždycky vypadá, že se nikdy nic nezměnilo“ (M2, 282-283).* Berger a Gravillon (2011) zmiňují mimo to, že prarodiče mohou sloužit jako opora, také častý fakt, že po rozvodu mohou děti přijít o prarodiče ze strany nerezidentního rodiče. I s tímto tvrzením jsem našla shodu ve svém výzkumu. Většina komunikačních partnerů se při otázkách na prarodiče automaticky rozmluvila o rodičích matky, z čehož se dá usuzovat, že k nim mají bližší vztah, protože jim automaticky naskočí jako ti „hlavní“ prarodiče. U části respondentů, byl tento fakt ovlivněn rozvodem, protože se po něm s rodiči otce začali stýkat mnohem méně, u některých byl tento stav stejný i před rozvodem. *„S náma dřív bydlela i babička, jakože tatškova mamka, a s tou jsem byla taky zvyklá každý den mluvit a teď se vidíme jednou za sto let, a to mě taky hodně mrzí“ (R1, 112-113)* *„No s rodiči od tatky jsme se i dřív vídali o dost míň než od mamky, ale po rozvodu se ty návštěvy omezily už spíš na telefonáty k narozeninám“ (M1, 298-299)*

Jako faktor jsem se snažila posoudit i pohlaví, ale vzhledem k tomu, že všichni mí respondenti byli svěřeni do péče matky nemohla jsem provést srovnání co by chybělo dívce či chlapci svěřenému do péče otce. Chlapec svěřený do péče matky nejvíce pociťoval ztrátu v tom, že jej neměl kdo naučit mužské práce. *„Ohledně vychování jsem pocítil asi jen to, že mě neměl kdo naučit takové ty „chlapské“ věci, jako jak různé věci opravovat, vrtat poličky a tak. A vlastně to neumím pořádně do teď. Jinak mi asi nic jiného takto od otce nechybělo.“*

7.3 Kategorie č. 3 – vývoj

V této kategorii jsem se zaměřila na vývoj vztahu mezi respondentem a nerezidentním rodičem v průběhu času až po jeho současné vnímání. Také jsem sem zařadila doplňkovou otázku, která neodpovídá zcela cíli výzkumu, ale přišla mi zajímavá a z rozhovorů obvykle sama vyplynula a tou je, jestli se cítí respondent ovlivněn rozvodem svých rodičů ve svém současném životě.

Čas se ukázal jako jeden z největších faktorů, který napomáhal pozitivnímu náhledu nejen na vztah k nerezidentnímu rodiči, ale i na rozvod jako takový. S odstupem času byli všichni respondenti schopni hodnotit rozvod jako něco, co bylo v jejich rodině nevyhnutelné a vlastně i pozitivní. Také se respondenti vyjadřovali pozitivně pokud jejich rodiče měli další dlouhodobé partnery, se kterými byli šťastní. *„Jsem ráda, když vidím, že to nebylo k ničemu a oba jsou teď šťastní, i když to znamenalo, že já jsem o svou úplnou rodinu přišel.“* (M2, 282) Stejně tak čas napomohl k vyřešení konfliktů, které si respondent sám v sobě nesl od rozvodu a tím dokázal odpustit co se v rodině stalo. *„Určitě to, že jsem mu dokázal odpustit, takže asi čas byl ta hlavní věc, co mi pomohla k napravení našeho vztahu.“*

V oblasti ovlivnění současného života rozvodem rodičů, kterou jsem přidala jako jistou doplňkovou otázku, protože v původním cíli práce nebyla definována, avšak i přes to mi přišla jako velmi zajímavá a s tématem související. V této oblasti se prakticky všichni respondenti shodli, že jsou velmi skeptičtí, co se týče partnerských vztahů a možnosti trvání něčeho na celý život. Také se shodují, že nemohou hodnotit jestli to bylo způsobenou jen a pouze rozvodem vlastních rodičů, nebo tím, že to vidí všude kolem sebe. *„No jsem taková nedůvěřivá ve vztazích, ale úplně si nemyslím, že by za to mohl jen rozvod rodičů, i když kdo ví, rozhodně jsem díky tomu víc pesimistická co se týče dlouhodobých vztahů, ale nemyslím si, že by za to mohli jen naši, protože třeba ještě na střední měl málokdo z mých spolužáků rodiče pohromadě a třeba to tak nemusí mít.“* (R2, 163-167) *„Zcela jistě to poškodilo mou důvěru v partnerské vztahy a instituci manželství jako takovou, i když nejsem zcela schopný oddělit samotný rozvod a tátovo chování k mámě před rozvodem.“* (M1,268-270)

8 Diskuze

V této části shrnu výsledky výzkumu a zodpovím výzkumnou otázku. Ráda bych podotkla, že s respondenty se setkávám velmi často i v běžném životě a máme mezi sebou vytvořený určitý osobní vztah a myslím, že to pomohlo tomu, že se respondenti cítili při rozhovorech uvolněně a neměli problém mluvit o poměrně intimních detailech svých životů a tím mi umožnili poměrně velmi hladký průběh sběru dat. Jednalo se o retrospektivní pohled na rozvod rodičů a s tím spojenou předchozí a následující situaci v rodině. Jedná se o subjektivní hodnocení velmi individuálních situací, které se u každého z respondentů odehrávali, proto není možné jakékoliv zobecnění na širší populaci, i přes to, že se objevovali společné rysy.

Při rozhovorech jsem zjišťovala celkové okolnosti rozvodu, kromě přesného důvodu, protože ten většinou zůstal i po letech pro většinu participantů skrytý. Zjišťovala jsem také, které faktory respondenti vnímají jako nejvíce ovlivňující jejich vztah k nerezidentnímu rodiči, a to nejen z hlediska pozitivního, ale i negativně. Poslední soubor otázek byl zaměřen na to, jak se cítí participanté ovlivnění touto životní zkušeností v současném životě.

Na základě výsledků z mého bádání jsem vyhodnotila, že největší roli ve vztahu k nerezidentnímu rodiči hraje čas. Ač se to může zdát jako klišé, že čas zahojí všechny rány, v tomto případě se to ukázalo jako velmi pravdivé. Ať už si to respondenti uvědomovali či ne, po jistém čase, který je pro každého individuálně dlouhý, byli schopni se se situací, která nastala v jejich životě smířit a vztah k obou rodičům se urovnal. Tomu napomáhal i fakt, že i konflikt, který probíhal mezi rodiči před či po rozvodu byl vyřešen, buďto usmířením rodičů nebo úplným přerušením kontaktu mezi nimi.

Jak píše Heinicke, Guthrie, Ruth a také Plaňava (in Pavlát, 2012) i v tomto výzkumu se ukázalo, že situace před rozvodem byla pro děti horší jak samotný rozvod. O tom svědčí fakt, že si téměř všichni účastníci výzkumu přáli, aby k rozvodu skutečně došlo a tím se vyřešila konfliktní situace v domácnosti.

Spolurodičovství jak jej popisují Weissman a Cohen (in Abidin a Brunner, 1991) se pro účastníky výzkumu neukázalo jako podstatný faktor při udržování vztahu s nerezidentním rodičem. Tuto míru kooperace si totiž u svých rodičů nebyli schopni představit v porozvodové situaci, nejčastěji z toho důvodu, že nefungovala ani v době před rozvodem. Za důležitý faktor respondenti označovali množství konfliktů odehrávajících se mezi matkou a otcem. Nejenom skutečných hádek mezi matkou a otcem, ale i všech nedůstojných narážek či urážek, které byli před respondenty na adresu druhého z rodičů proneseny. S tímto zjištěním se shoduje i Warshak (1996), který píše o nutnosti vyvarování se všech hádek v přítomnosti dětí, protože i sebemenší konflikt může u dětí způsobovat nepohodu a stres. Pokud dokázali rodiče udržet svůj vztah přátelský, hodnotili to respondenti jako přínos, pokud se ale rodiče i nadále po rozvodu hádali mezi sebou nebo měli na druhého rodiče urážlivé narážky, brali by respondenti raději možnost, aby se nebavili vůbec. Důležité tedy pro respondenty byla nekonfliktní situace, a to za jakoukoliv cenu, protože jejich hlavním důvodem, proč se obvykle dobře smířili s rozvodem rodičů byl právě fakt, že si přáli, aby měli doma konečně klid.

Velký vliv na vztah mezi dítětem a nerezidentním rodičem hrál faktor, jestli se nerezidentní rodič snažil vztah po rozvodu se svým dítětem udržet. Mezi to patří nejen častý kontakt osobní, ale třeba i kontakt telefonický nebo přes sociální média. Největší lítost cítili respondenti, kteří svůj vztah s nerezidentním rodičem před rozvodem hodnotili jako nadprůměrný, ale po rozvodu ochladl zejména kvůli nepříliš častému

kontaktu, který obvykle probíhal pouze osobně a respondentům chyběl především každodenní malý, ač třeba nevýznamný kontakt.

V otázce ovlivnění současného života nacházela má zjištění opět shodu s autory, kteří se věnují této problematice. Například dr. Wallerstein a dr. Kelly (in Warshak, 1996) došli ke zjištění, že lidé s rozvedenými rodiči, mívají problémy různého charakteru v intimních vztazích, což se potvrdilo i v mém výzkumu, pouze jeden z respondentů udržuje trvalý vztah, všichni ostatní byli nezadaní a již delší dobu bez vážnějšího vztahu. A sami respondenti uváděli, že mají při navazování vztahů problémy s důvěrou a zavázáním se k něčemu vážnějšímu.

Pohlaví a věk se v mém výzkumu neukázaly jako důležité faktory ve vztahu k nerezidentnímu rodiči. Avšak jeden z respondentů uváděl, že si je vědom faktu, že kvůli chybějícímu muži v rodině neumí pořádně vykonávat „mužské“ práce, které vnímá jako součást své maskulinity. O narušení maskulinity u chlapců v péči matky píše i Warshak (1996). Druhý mužský účastník tento problém nezaznamenal, protože i po rozvodu se mu otec věnoval i v této oblasti. Všichni mí komunikační partneři byli ve věku 10 let a více v době rozvodu, pro zjištění věku jako faktoru bych potřebovala respondenty i z mladších věkových kategorií.

Mezi nejdůležitější faktory ovlivňující vztah k nerezidentnímu rodiči po rozvodu bych tedy zařadila nekonfliktní vztah mezi rodiči, častý kontakt dítěte a nerezidentního rodiče a především čas, který potřebuje jak dítě, tak rodiče samotní pro zpracování situace.

9 Závěr

Svou práci jsem věnovala faktorům ovlivňujícím vztah dítěte k nerezidentnímu rodiči po rozvodu. První teoretickou část jsem tvořila z odborné literatury a dalších odborných zdrojů. Popsala jsem témata, kterým jsem se poté věnovala v části výzkumné a slouží jako podklad pro tuto část. V části výzkumné jsem nejdříve popsala metodologii výzkumu a poté jeho analýzu s následnou diskuzí.

Myslím, že se mi podařilo naplnit cíl práce a přinesla zajímavá a překvapivá zjištění ohledně faktorů, které samy děti vnímají jako nápomocné k vytvoření vztahu k nerezidentnímu rodiči po rozvodu. Za největší přínos své práce považuji fakt, že ukázala, že i přes to, že rozpad rodiny si nikdo nepřeje, brali respondenti možnost rozvodu jako tu lepší variantu, než žít v rodině kde je neustále napjatá situace a v některých případech by si přáli, aby k tomuto rozhodnutí dospěli rodiče dřív. Za zajímavou považuji i část, kterou jsem původně nezamýšlela do práce dát, a to, jak rozvod ovlivňuje respondenty v jejich aktuálním životě. Všichni se shodovali na tom, že cítí nedůvěru či skepsi k dlouhodobým vztahům a jejich důvěra je poškozena. Určitě by to stálo za širší prozkoumání například v práci diplomové.

10 Referenční seznam

- Abidin, R., & Brunner, J. The development of a measure of the parenting alliance [Online], 2-12. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED333979.pdf>
- Berger, M., & Gravillon, I. (2011). *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál.
- Coloroso, B. (2008). *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. Praha: Ikar.
- Dudová, R., & Hastrmanová, Š. (2007). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Dunovský, J. (1986). *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum.
- Egeren, L. A. V., & Hawkins, D. P. (2004). Coming to Terms with Coparenting: Implications of Definition and Measurement. *Journal Of Adult Development*, 11(3), 165-178. <https://doi.org/10.1023/B:JADE.0000035625.74672.0b>
- Fafejta, M. (2012). Deinstitutionalizace otcovství: posílení nebo úpadek otcovské role. In *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy* (pp. 241-258). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Hammond, R. (2010). *Sociology of the family* [Online]. Smashwords. Retrieved from <http://pinxit.com/iframe-6/page108/downloads-4/files/Sociology-of-the-family.pdf.pdf>
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hintnaus, L. (1998). *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny : (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.
- Matoušek, O. (2015). *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál.
- Matoušek, O., Kodymová, P., & Koláčková, J. (2005). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- Mertin, V. (2015). *Ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Wolters Kluwer.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost* (2. upravené vydání). Praha: SLON.
- O rozvodech v Česku [Online]. (2020). Retrieved January 08, 2020, from <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/38-ne-vsechno-se-paruje-aneb-o-rozvodech-v-cesku/>

Pavlát, J. (2012). Děti po rozvodu svých rodičů - přehled anglofonních a našich prací [Online]. *Československá Psychologie*, 56(3), 221-231. Retrieved from <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:16d91c90-4ca0-4d3e-be25-a228a87f107e?article=uuid:59e0d624-4c29-411b-97d1-6b6b9e60659e>

Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk.

Pohyb obyvatelstva - rok 2018 [Online]. (2019). Retrieved April 06, 2021, from <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2018>

Poupětová, Š. (2009). *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada.

Smith, H. (2004). *Děti a rozvod*. Praha: Portál.

Špaňhelová, I. (2010). *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada.

Švaříček, R., & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.

Výrost, & Slaměník. (1998). *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál.

Wallerstein, J. (1990). *Through child's eyes: How to help youngster cope with divorce*. New York: Basic books.

Warshak, R. A. (1996). *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál.

Zákon č. 210/1998 Sb., o rodině, (1998), Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra

11 PŘÍLOHA

Informovaný souhlas :

Souhlasím s uskutečněním rozhovoru, jeho nahráním a přepisem za následujících podmínek:

1. Účast je dobrovolná. Z účasti neplyne povinnost odpovídat na všechny otázky.
2. Svůj souhlas s výzkumem může účastník/účastnice vzít zpět během konání rozhovoru bez jakéhokoli postihu.
3. Se všemi informacemi bude výzkumnice zacházet důvěrně a anonymně. Jméno účastníka/účastnice se neobjeví u přeepsané verze rozhovoru. Data budou využita pouze pro výzkumné účely a. pouze v anonymní podobě.
4. Některé citace z rozhovoru mohou být v anonymizované podobě použity ve výzkumné zprávě a dalších publikacích z výzkumu, u citací nebudou za žádných okolností zveřejněna pravá jména účastníků/účastnic.
5. Budou dodržovány zásady GDPR při zacházení s osobními údaji.

Výzkumník:

Účastník :